

Automaattinen yhteiskunta

Bernard Stiegler: *Automatic Society. The Future of Work.* Volume 1. New Jersey: Wiley, 2015. 341 s.
ISBN: 978-1-5095-0631-6

Vuonna 1952 syntynyt ranskalainen filosofi ja mediakriitikko Bernard Stiegler on viime vuosien aikana ollut kovin tuottelias. Hän on julkaissut kymmeniä kirjoja, joista osa on moniosaisia. Hän myös liikkuu laajalla alalla: Stiegler on käsitellyt tuotannossaan muiden muassa teknologiaa, symbolista kurjuutta, kapitalismin kadonnutta henkeä, uutta poliittista taloustiedettä ja nuorisoa. Hän on kehittänyt ajatteluaan ainakin Jacques Derridan, Gilles Deleuzen, André Gorzin, Félix Guattarin ja Karl Marxin töiden pohjalta.

Automaattisen yhteiskunnan ensimmäinen osa ilmestyi ranskaksi vuonna 2015. Kirja pureutuu automatisoinnin yhteiskunnallisiin vaikutuksiin. Digitalisaatio ja robotiikka korvaavat inhimillistä työtä kiihtyvällä vauhdilla, ja työmarkkinoilta katoaa niiden seurauksena miljoonia työpaikkoja. Muutos koskettaa perinteisen teollisen työn lisäksi korkeasti koulutettuja asiantuntijateh-

täviä, kuten lakimiehiä tai lääkäreitä. Stieglerin mukaan nyt käynnissä oleva yhteiskunnan automatisoituminen on osarunsas 30 vuotta sitten alkannutta konservatiivista vallankumousta. Konservatiiviseen vallankumoukseen yhdistyvät myös uusliberalistinen talouspolitiikka ja populistiset poliittiset valtakootit.

Ajatus ihmistyön korvautumisesta koneilla ei ole uusi. Jo Karl Marx pohti laajalti pääoman arvokokoonpanon muutosten yhteiskunnallisia seurauksia. Palkkatyön loppumista on ennustettu jo yli 100 vuotta. Edellisen kerran palkkatyöyhteiskunnan kriisistä keskusteltiin vilkkaasti 1980-luvulla (esim. Gorz). Nykyinen digitalisaation prosessi saattaa teknologisesti mahdollistaa palkkatyön dramaattisen vähentymisen. Kysymys kuuluu: miten ja kenen ehdoilla?

Kirjassaan Stiegler kuvaa monipolisesti kapitalismin uusinta kehitysvaihetta, jonka hän nimeää 24/7-kapitalismiksi. Sille on ominaista algoritminen hallinnoitavuus. Tämä tarkoittaa sovellettuun matematiikkaan ja automatisoituun laskentaan tukeutuvan koneälyn lisääntymistä taloudellisessa ja poliittisessa päätöksenteossa. Samalla työelämä automatisoituu ja palkkatyö vähenee. Syntyy automaattinen yhteiskunta, jossa arjen kaikki osat on alistettu hyperteolliselle

taloudelle. Myös tiedon ja tiedon tuottamisen tavat muuttuvat. Inhimillisen ajattelun merkitys vähentyy, ja automaattisen laskennan merkitys kasvaa.

Stiegler maalaa synkkää kuvaa yhteiskunnan muutoksesta. Hyperteollinen aika on läpikotaisesti laskennallisen kapitalismin aikaa. Palkkatyö kurjistuu, ja ihmiset alistetaan algoritmiselle hallinnalle. Teollistuminen vei ihmiseltä työtä koskevan tiedon 1800-luvulla, sillä teollisen vallankumouksen päämääränä oli devalvoida aivot. Media ja viihdeteollisuus veivät elämää koskevan tiedon 1900-luvulla, ja nyt meiltä ollaan viemässä teoreettinen tieto. Television sekä muiden vastaavien välineiden tehtävä on vain ja ainoastaan neutralisoida ja passivoida massat. Näiden muutosten seurauksena ihmiseltä on viety mahdollisuudet unelmoitiin, mikä tarkoittaa inhimillisyyden surkastumista. Meitä kohtaa kaiken kattava systeeminen tyhmyys.

Kirja kantaa huolta myös tieteestä. Automaattisen yhteiskunnan tieteessä ei ole paljon tilaa hypoteeseille, malleille tai kokeiluille. Tieteen ala kaventuu, sillä automatisoitua tietoa ei tarvitse enää ajatella. Algoritminen hallinnoitavuus vaientaa kritiikin korvaamalla sen reaaliaikaisella automaattisella korjaamisella. Stiegler puolus-

taa vahvasti länsimaisen tieteen perintöä ja sanoo, että ”big data” aikana tieteen ensisijainen tehtävä on ennen muuta kysymysten esittäminen ja olemassa olevien todellisuuksien kyseenalaistaminen.

Myös valtion ja politiikan luonne muuttuu. Stieglerin mukaan meneillään on siirtymä tilastoihin nojaavasta hallinnosta algoritmiseen hallintoon. Tämä tarkoittaa sitä, että siirrytään valtion harjoittamasta julkisesta hallinnoinnista, jossa tilastot ovat valtio, täysin yksityiseen hallintoon eli big dataan. Se tarkoittaa autopilotilla toimivaa automatisoitua hallinnointia ilman politiikkaa. Poliitikassa ei enää välitetä intressejä, vaan hoidetaan asioita. Aikamme johtava yhteiskunnallisen toiminnan lohko on finanssiteollisuus, joka tukeutuu jatkuvaan laskentakapasiteetin kasvuun.

Kaikkein rajuimmin automaattinen yhteiskuntaa runtelee palkkatyötä. Palkkatyö sellaisena kuin sen olemme oppineet ymmärtämään on tulossa tiensä päähän. Robotisoituvu tuotanto ja automatisoituvat itsepalvelut eivät enää tarvitse työläisiä. Tämä on Stieglerin mukaan automatisoituvan yhteiskunnan vääjäämätön kehityskulku. Tätä ei ole tajunnut sen paremmin ammattiyhdistysliike kuin pääomakaan. Stiegler ei kuitenkaan maalaa

mitään dystopiaa. Hänen mukaansa on kehkeytyessä mahdollisuus siihen, että oikea työ voidaan vapauttaa palkkatyön kahleista. Kyse ei ole työttömyyden nujertamisesta ja työllisyyden kohentamisesta, vaan palkkatyön radikaalista vähentämisestä. Tarvitsemme uuden ymmärryksen oikeasta työstä. Tässä Stiegler viittaa Pekka Himasen hakkerietiikkaan, jossa työllä on kolme merkitystä: henkiin jääminen, sosiaalinen elämä ja huvit. Stiegler korostaa viimeistä: ihmisen oikeaa työtä ovat leikki ja pelit. Työn tulevaisuutta koskevissa pohdinnoissa kirjoittaja on lukenut Marxinsa varsin huolellisesti.

Nopea tekninen muutos nostaa esiin kysymyksen ihmisten käytettävissä olevan ajan sisällöstä ja merkityksestä. Automatisoitu yhteiskunta tarkoittaa myös sitä, että ihmisillä on tulevaisuudessa yksinkertaisesti enemmän aikaa kuin nyt. Markkinat ovat värittäneet aivan liikaa ymmärrystämme työstä. Stieglerin mielestä todellinen vauraus ei ole tavaroita, vaan vapaasti käytettävissä olevaa aikaa. Murros tarkoittaa, että maksetun palkkatyön ja samalla vieraantuneen työn osuus romahtaa. Ihmisille tulee aikaa omaehtoiseen tekemiseen. Olisi työtä, leikkiä, peliä tai mietiskelyä.

Tässä yhteydessä Stiegler viittaa André Gorziin, joka jo 1980-lu-

vun alussa esitti hyvin samankaltaisia näkemyksiä yhteiskunnallisesta muutoksesta ja ajankäytön jakautumisesta vapaaseen sekä pakotettuun osaan. Toisin kuitenkin kävi. Palkkatyö ei ole hävinnyt miinkään, vaan sen ehdot ovat tiukentuneet, ja konservatiivinen vallankumous on alistanut palkkatyötä entistäkin rajummin. Miten sitten toteuttaa reilu tulonjako tilanteessa, jossa vanhat tulonjaon mallit romuttuvat? Stiegler peräänkuuluttaa kokonaan uutta talousajattelua. Vähenevän palkkatyön rinnalle tarvitaan avustavia tulolähteitä. Mitä ne ovat ja miten reiluun tulonjakoon päästään yhteiskunnassa, jossa palkkatyö ei enää ole hallitseva työn muoto, jää kirjan toisen osan vastattavaksi.

Stiegler kirjoittaa rönsyilevästi. Työn muutoksesta loikataan sujuvasti elokuvaan ja televisioon. Kirjan kieli on monimutkaista ja tekijä käyttää käsitteitä, jotka eivät aina avaudu helpolla. Antropologian, filosofian ja musiikintutkimuksen käsitteet soljahtavat osaksi yhteiskunnan rakenteista käytävää keskustelua. Kirjan ensimmäinen osa vyöryttää lukijalle kuvan vääjäämättömästi etenevästä automatisoituvasta yhteiskunnasta. Tekijä ei juurikaan pohdi kritiikkiä tai vastarintaa, mutta sosiologina jäin pohtimaan näitä kysymyksiä. Lisäksi automatisoitu yhteiskunta on kirjan

perusteella perin juurin eurooppalainen, ja teos keskusteleekin lähinnä vain ranskalaisen ja saksalaisten ajattelijoiden kanssa.

Kirjan virkkeitä pitää lukea hitaasti ja toiseen kertaan, jotta sen ajatuksista saa kunnolla kiinni. Vaikeaselkoisuudestaan huolimatta kirja kannattaa lukea, sillä se herättää tärkeitä kysymyksiä yhteiskunnallisesta muutoksesta: millainen yhteiskunnallinen järjestys meitä odottaa palkkatyön mahdollisen loppumisen jälkeen? Miten järjestetään reilu tulonjako, organisoidaan arki ja inhimillisten tarpeitten tyydytys? Kuka päättää politiikasta ja miten? Miten yhteiskunnalliset intressit artikuloituvat ja miten niitä välitetään? Millaista on hyvä elämä?

Harri Melin